

Foto: Iwan Baan

Landbouw stiefkind van Europa?

Eind vorig jaar november vonden twee conferenties plaats over Europa. De Antroposofische Vereniging organiseerde de conferentie "De ziel van Europa" en het Innovatiecentrum Biologische Landbouw de conferentie "Biologische landbouw: denk Europees!" Door resp. Bruno van der Dussen en Jelleke de Nooy en Maria van Boxtel

De ziel van Europa

Bruno van der Dussen

Jacques Delors, destijds voorzitter van de Europese Commissie, zei in 1990 dat een Europa zonder ziel op termijn een bekeken zaak zou zijn. Met ziel bedoelde hij zingeving en spiritualiteit. Nu, vijftien jaar verder heeft de Europese Unie een van de moeilijkste jaren in haar bestaan achter de rug. Wellicht dat ook tegen die achtergrond de conferentie werd belegd.

Of daar een antwoord op werd gegeven valt te betwijfelen. Enkele inleiders op die conferentie vroegen zich af wat nu precies Europa was. Hoe heterogeen deze problematiek is, bleek wel uit deze inleidingen. Mr. J. van Gennip, senator Eerste Kamer trachtte in een uitvoerig be-

toog een ieder te overtuigen dat ondanks het 'nee' tegen de Europese grondwet de Nederlanders Europa niet afwijzen als culturele, economische en sociale gemeenschap. Sterker nog, uit onderzoek blijkt dat men wel degelijk betrokken is bij wat zich in Europa en de rest van de wereld afspeelt.

Nelleke Noordervliet (romanschrijver en columnist) liet een heel ander geluid horen. "Is Europa een eenheid of een ongrijpbare constructie?", vroeg zij zich af. Zij distantiëerde zich wel van de sombere analyse van oud-Europees commissaris Frits Bolkestein: "Europa is een kluwen tegenstrijdigheden, we zullen er nooit wat van bakken. Arm Europa". "Maar wat is Europa dan wel?" Nelleke Noordervliet ervoer Europa in ieder geval als een familie van heel verschillende maar met elkaar verweven culturen, niet zozeer gedomineerd door de joods-christelijke en klassieke traditie als wel erdoor geleid. Haar analyse was als volgt: "Het tekort van de politiek springt in het oog. De democratie wordt niet meer gezien als de wil van het volk, maar als het sentiment van

de massa. De roep om normen en waarden komt voort uit politieke benepenheid, niet uit grootsheid. Gevoel voor humor – ook zwarte humor – is ver te zoeken. Zelfmedelijden floreert ten koste van gezonde zelfspot”. Ze concludeerde uiteindelijk: “Ik ben niet optimistisch”.

Landbouw: stiefkind van Europa?

Alle deelnemers konden zowel 's morgens als 's middags aan diverse themagroepen deelnemen. Helaas ging vanwege de te geringe aanmeldingen de themagroep “De betekenis van de BD-landbouw en haar verkoopwijze voor de ziel van Europa”, met Koos Bakker (directeur Odin) als inleider niet door. Ons inziens een themagroep bij uitstek om de Europese problematiek onder ogen te zien en (het gebrek aan) samenwerking op landbouwkundig gebied te belichten. ‘Landbouw: stiefkind van Europa?’ zouden we ons kunnen afvragen.

De redactie vroeg aan Koos Bakker wat hij in de werkgroep onder meer aan de orde had willen stellen. Koos Bakker: “Mijn uitgangspunt was geweest dat een gezonde (biologisch-dynamische) landbouw zich alleen vruchtbaar kan ontwikkelen als ze is ingebed in een so-

ciaal-economische omgeving binnen Europa. De landbouw in Europa en de sociaal-economische ontwikkeling van en in Europa zijn daarmee dus op elkaar aangewezen.

De BD-beweging kenmerkt zich enerzijds door het gemeenschappelijk spiritueel geïnspireerde universele idee, waar ieder mens, individu, Europeaan of wereldburger zich mee kan verbinden. Anderzijds is ieder BD-landbouwbedrijf door haar vruchtbare toepassing altijd gebonden aan de locale, regionale omgeving en de ontwikkeling als bedrijfsindividualiteit.

Zo staat ieder bedrijf tegelijkertijd in een sociaal-economisch veld dat ver over de regiogrenzen heen kan gaan; veel consumenten weten meer van Sekem of Salmita dan de teler of boer om de hoek. Je kan je afvragen of BD-bedrijven met hun afzet naar consumenten een kiem en bouwsteen voor de verdere ontwikkeling van de ziel van Europa zouden kunnen vormen. En welke voorwaarden daar voor nodig zijn. En hoe je gezonde sociaal-economische verhoudingen schept die niet anonimiseren maar tot transparantie, vertrouwen en duurzame verbinding leiden.”

Biologische landbouw: denk Europees

Jelleke de Nooy en Maria van Boxtel

‘Certificeer het hele biologische landschap.’

Francis Drake voorzitter van de IFOAM denkt al Europees. Hij ziet kansen voor de certificering van het hele biologische landschap rondom de boerderij en prijst de biologische sector als het enige goed gedefinieerde landbouwsysteem, waarbij het geheel is omschreven. Als gevaren ziet Drake dat het onderscheidend vermogen met de gangbare landbouw steeds kleiner wordt. En dat we de verwachtingen van de consument nog niet altijd waar kunnen maken. Daarbij wees Francis Drake op opmerkelijk onderzoek uit Amerika naar de voedselwensen van de gemiddelde consument, gefinancierd door de Kelloggs Foundation: ‘consumenten willen vaak niet eens alles horen. Ze willen niet weten dat het gezond is, ze willen gewoon lekker eten.’ Als wij als biologische producenten dus hameren op gezondheid, komt

onze boodschap niet aan. Goed luisteren naar de consument en onze boodschap verpakken in de woorden van de klant, is volgens Drake van levensbelang. ‘Reframing’ noemde hij dat.

De EU-landbouwpolitiek verschuift volgens Drake naar plattelandsvernieuwing. Dat betekent minder aandacht voor het steunen van productgroepen zoals suiker en melk en meer aandacht voor leefbaarheid, zorg, educatie en natuur en milieu op het platteland. Voor de sociaal-actieve biologische sector biedt dat kansen. Momenteel ziet Drake de beste afzetmogelijkheden voor biologische producten in de babyvoeding. Hij verwacht dat ook catering en ‘buitenshuis’ nog een groot potentieel heeft. Drake gaf een aanzet voor nieuwe biologische onderzoeksrichtingen. Hierbij heeft de biologische sector een extra moeilijkheid, omdat de sector wetenschappelijk moet bewijzen wat eigenlijk al duidelijk is: ‘we always have to prove what is pretty obvious’. Volgens Drake is onderzoek nodig naar voedselkwaliteit, biologische verwerking, de juiste veerassen en alternatieve en complementaire geneeswijzen voor vee en planten in de biologische landbouw. Hij wil ook onderzoek naar de randvoorwaarden voor mi-

Röling: "De biologische sector kan uit die tredmolen stappen door biologische producten als een dienst te presenteren"

lieuvriendelijke producten die acceptabel zijn voor de WTO (Wereld Handelsorganisatie, red.). Vragen die Francis Drake nog opwierp: horen Fair Trade en biologisch bij elkaar? Letten we voldoende op milieubewustzijn in combinatie met duurzaamheid? Meer onderzoek is daar nodig. Ook zou hij graag werken aan de certificering van het biologische landschap om de boerderij heen. Het hele

landschap als biologisch omschrijven en certificeren ziet Drake als de weg naar de toekomst.

Exportconvenant en zoute teelten

Arie van den Brand, voorzitter van Biologica, ging in zijn lezing in op de kansen voor Nederland in de internationale biologische markt. Hij ziet in Nederland twee bewegingen in de biologische sector: grootschalige en internationaal georiënteerde bedrijven versus de kleinschalige bedrijven met een regionale afzet en vaak verbreding. Voor beide typen bedrijven wil hij naar nieuwe coöperatieve vormen, waarbij de boeren 'price setters', de prijsbepalers, zijn. Hij denkt ook aan een exportconvenant biologische landbouw; een streven naar een vast biologisch onderdeel in de export van onze grootste gangbare successen met het 'Holland' imago. Denk aan tulpen en kaas. En de beschikbaarheid van biologische producten kan ook wel verbeterd, zoals Arie van den Brand zag in zijn eigen woonomgeving. In Alkmaar is de biologische omzet in zes maanden verdriedubbeld met de komst van de nieuwe, grote natuurvoedingswinkel EkoPlaza. Arie van den Brand ziet perspectieven voor nieuwe producten bij een stijgende waterstand en verzilting in Nederland: zilte biologische culturen zoals lamsoor en zee kraal. En dan niet kleinschalig in een duinkom, nee: flink uitpakken en alle lamsoorteeft in Nederland biologisch. Als niemand dat oppakt, intensiveren die zilte teelten ook in de gangbare sector, net als de huidige mosselen- en garnalenteelt.

2006-1 februari 41

Arie van den Brand ziet ook kansen in de vermenging van biologische en streekproducten. Zoals de Duitse oud-minister van Landbouw ooit opmerkte: 'bio und regional ist optimal!'

Oud-hoogleraar Niels Röling sloot het ochtendprogramma af met een verhaal over biologische landbouw en instituties. Hij constateerde dat instituties uitmaken hoe wij denken en de samenleving en het onderzoek voortdrijven. De 'rationeel handelende mens' en het marktdenken bepalen ons gezamenlijke handelen: uniforme producten tegen een lage prijs. De biologische sector kan volgens Röling uit die tredmolen stappen door biologische producten als een dienst te presenteren: we leveren gezondheid, ecologisch waardevolle natuur en landschap en een vitale bodem. Een coöperatie die zulke diensten aanbiedt haalt ons volgens Röling uit de tredmolen van lage prijzen en uniforme producteisen.

Een hoop zaagsel is nog geen boom

De middag was gevuld met workshops. Zoals die van Machteld Huber over voedselkwaliteit en gezondheid. Huber is arts en onderzoeker bij het Louis Bolk Instituut en heeft in haar jarenlange werk gemerkt dat het denken over voeding en gezondheid vooral wordt bepaald door de uitgangspunten van de onderzoeker, door zijn paradigma's. Gaat de onderzoeker ervan uit dat voedsel een levensmiddel is, een 'organisme', of gelooft hij dat voedsel bestaat uit nutriënten, een 'zak met chemische stoffjes'? Dat is bepalend voor het onderzoek en de uitkomsten. Het nutriëntendenken noemt Huber ook wel het Lego-denken. Dit denken leidt tot producten als 'novel protein foods' (gekweekte eiwitten) en groenten en fruit in de kas zonder grond. Volgens Huber is voeding meer dan nutriënten. Een hoop zaagsel is tenslotte ook niet hetzelfde als een boom. Maar wat is er meer dan die nutriënten? Onderzoek naar voedselkwaliteit en vitaliteit van producten wordt nu Europees opgepakt met methoden als kristallisaties, chroma's en biofotonenonderzoek. Kristallisatieonderzoek is hierdoor al een Europees erkende methode geworden.

Huber sloot haar workshop af met stevige stellingen, waarbij de deelnemers zich in voor- of tegengroepen over de ruimte moesten verdeelen. Vooral de stelling 'het gaat bij voeding en gezondheid niet meer over nutriënten, maar over de informatie die je binnenkrijgt' leidde tot flinke discussie. Eentje om over na te denken.

Meer informatie over het IBL op www.biologischelandbouw.net